

رؤیت هلال ماه

در فقه مذاهب اسلامی

علی بهشتی

www.ketab.ir

بهشتی، علی، ۱۳۵۵ -
رؤیت هلال ماه در فقه مذاهب اسلامی / علی بهشتی. - مشهد: بنیاد پژوهشهای
اسلامی، ۱۳۹۱،
۱۲۴ ص.
فیفا.
کتابنامه.
۱. ماه - رؤیت (فقه) . ۲. فقه تطبیقی. الف. بنیاد پژوهشهای اسلامی . ب. عنوان
۲۹۷/۳۵۴ BP ۱۸۸ /۱۳۴ ۹
۲۸۲۶۶۵۴ کتابخانه ملی ایران

رؤیت هلال ماه

در فقه مذاهب اسلامی

علی بهشتی

ویراستار: مسعود ضیائی

چاپ اول: ۱۳۹۱ / ۲۰۰۰ نسخه، رقعی / قیمت ۲۲۰۰۰ ریال
چاپ و صحافی: مؤسسه چاپ و انتشارات آستان قدس رضوی
بنیاد پژوهشهای اسلامی، مشهد: صندوق پستی ۹۱۷۳۵-۳۶۶

مراکز توزیع:

تلفن و دورنگار واحد فروش بنیاد پژوهشهای اسلامی: ۲۲۳۰۸۰۳
فروشگاه‌های کتاب بنیاد پژوهشهای اسلامی، مشهد: ۲۲۳۳۹۲۳، قم: ۷۷۳۳۰۲۹
شرکت به‌نشر، دفتر مرکزی (مشهد) تلفن ۷-۸۵۱۱۱۳۶، دورنگار ۸۵۱۵۵۶۰

www.islamic-rf.ir

info@islamic-rf.ir

حق چاپ محفوظ است

فهرست مطالب

- ۷ مقدمه
- ۹ شیوه نگارش

فصل اول

مذاهب فقهی مسلمانان

(۱۱ - ۲۸)

- ۱۱ اسلام آیین وحدت بخش
- ۱۴ ظهور مذاهب فقهی
- ۱۵ علم فقه
- ۱- همان معنی لغوی (مطلق فهم) ۱۵ □ ۲- بصیرت در
دین ۱۶ □ پویایی فقه ۱۶ □ منابع و مصادر احکام ۱۸ □
تعریف حکم ۱۹ □ منابع فقه اسلامی ۲۰ □ اول. از جهت
مصادر فقه که دو قسم است ۲۰ □ دوم. از جهت اعلیٰ یا
تبعی بودن، که آن نیز دو قسم است ۲۰ □ سوم. به لحاظ اعتبار
و حجیت از سوی مذاهب اسلامی که سه دسته است ۲۱ □
بررسی منابع فقهی ۲۲ □ ۱- قرآن ۲۲ □ ۲- سنت ۲۲ □
۳- اجماع ۲۷ □ ۴- عقل ۲۹ □ ۵- قیاس ۳۰ □
۶- استحسان ۳۱ □ ۷- مصالح مرسله ۳۴ □ خاستگاه
اختلافات فقهی ۳۶ □

فصل دوم ثبوت رؤیت هلال (۳۹ - ۵۸)

- ۳۹..... ضرورت بحث از اثبات اول ماه
- ۴۰..... راه‌های اثبات اول ماه
- ۴۱..... اول رؤیت شخصی
- ۴۲..... دوم. شهادت یک شاهد
- ۴۲..... دیدگاه مذاهب اسلامی
- الف - نظر امامیه □۴۲ ب - نظر حنفیه □۴۳ ج - نظر حنابله
□۴۴ د - نظر مالکیه □۴۵ هـ - نظر شافعیه ۴۵
- ۴۶..... سوم. شهادت دو شاهد
- ۴۶..... دیدگاه مذاهب اسلامی
- الف. نظر امامیه □۴۶ ب. نظر حنفیه □۴۸ ج. نظر شافعیه
□۴۸ د. نظر حنابله □۴۸ هـ. نظر مالکیه ۴۹
- ۴۹..... چهارم. کامل شدن سی روز
- الف. آیه شریفه قرآن □۴۹ ب. اخبار و روایات ۵۰
- ۵۰..... دیدگاه مذاهب اسلامی
- ۵۱..... پنجم. شیاع مفید علم یا اطمینان
- ۵۱..... دیدگاه مذاهب اسلامی
- الف. نظر امامیه □۵۱ ب. نظر مذاهب اربعه ۵۲
- ۵۳..... ششم. تواتر
- ۵۳..... هفتم. حکم حاکم
- ۵۳..... هشتم. چشم مسلح
- ۵۴..... نهم. شیوه‌های غیر متعارف استهلال
- ۵۴..... دیدگاه مذاهب اسلامی

فهرست مطالب □ ۵

الف - نظر امامیه □ ۵۴ ب - نظر حنفیه □ ۵۷ ج - نظر مالکیه
□ ۵۷ د - نظر حنابله □ ۵۸ ه - نظر شافعیه ۵۸

فصل سوم رؤیت با چشم مسلح (۵۹ - ۸۱)

- ۶۰ اقترا
- ۶۱ محاق
- ۶۲ هلال
- ۶۳ عوامل مؤثر در رؤیت هلال ماه
- ۱- مدت مکث □ ۶۴ □ ۲- زمان غروب خورشید □ ۶۴
- ۳- فاصله ماه از زمین ۶۲
- ۶۵ نظریه رؤیت
- ۶۸ اعتبار رؤیت با چشم مسلح
- ۶۹ دلایل اعتبار رؤیت با چشم مسلح
- طریقت و موضوعیت □ ۷۰ □ حمل مطلق بر متعارف
(انصراف) □ ۷۴ □ عدم اعتبار رؤیت با چشم مسلح ۷۶

فصل چهارم حکومت و مسئله رؤیت (۸۲ - ۹۶)

- ۸۲ ضرورت حکومت
- ۸۴ حکومت دینی
- ۸۴ جایگاه حاکم در منابع روایی
- ۸۶ حاکم کیست؟

فصل پنجم

مسئله أفق

(۹۷-۱۱۷)

- ۹۷.....رابطه افق با ثبوت هلال
- ۱- افق ۹۸ □ ۲- مدارها ۹۸ □ ۳- خط استوا ۹۹ □ ۴- نصف النهار ۹۹
- ۱۰۰.....شهرهایی که در شرق محل رؤیت قرار دارد
- ۱۰۰.....شهرهایی که در غرب محل رؤیت قرار دارد
- ۱۰۲.....شهرهایی که دارای افق مشترک اند
- ۱۰۲.....منشأ تسامح
- ۱۰۴.....ضوابط اشتراک افق
- ۱۰۵.....اتحاد و اختلاف افق در رأی و فتوا
- ۱۰۵.....دیدگاه مذاهب اسلامی
- الف - نظر شافعیه ۱۰۵ □ ب - نظر حنفیه ۱۰۶ □ ج - نظر مالکیه ۱۰۷ □ د - نظر حنابله ۱۰۷ □ ه - نظر امامیه ۱۰۷ □
- رویکرد نخست ۱۰۷ □ دلایل اعتبار اتحاد افق ۱۰۸ □ ۱- آیه قرآن ۱۰۹ □ ۲- آیه قرآن ۱۰۹ □ ۳- روایت نبوی ﷺ ۱۱۰ □
- رویکرد دوم ۱۱۰ □ دلایل عدم اعتبار اتحاد افق ۱۱۲ □
- الف. مباحث فلکی ۱۱۳ □ ب. استدلال‌های روایی ۱۱۴ □
- ج. تحلیل آیات و روایات ۱۱۶
- ۱۱۸.....سخن آخر
- ۱۲۱.....منابع

مقدمه

پیامدهای ناگوار اختلاف در اعلان اول ماه و غالباً عید سعید فطر، حدیث کهنه‌ای است که همه ساله در کشورهای اسلامی تکرار شده، باعث بروز مشکلاتی می‌گردد.

در سال‌های اخیر بارها دیده‌ایم موضوعی که می‌باید پیام آور سرور و نشاط باشد به رخدادی ملال‌انگیز تبدیل شده و قلوب مؤمنان روزه‌دار را مکدر ساخته است، بماند که این وضعیت از منظر جهانی نیز صورت خوشی نداشته است.

در گذشته به دلیل نبود فناوری ارتباطات و ابزار رسانه‌ای حال حاضر، چنین اختلافاتی مشکل زیادی به بار نمی‌آورد. مسلمانان در هر منطقه‌ای بر اساس افق خودشان عمل می‌کردند و بُعد مسافت مانع از انتشار خبر رؤیت ماه از شهری به شهر دیگر در کمتر از یک روز می‌شد. بعد از یکی دو روز هم در حالی این خبر به سایر مناطق می‌رسید که در همه جا ماه دیده شده و مردم در تدارک عید و مراسم مذهبی بودند. بنابراین مجالی برای بروز اختلاف به وجود نمی‌آمد.

لکن امروزه که به مدد تکنولوژی مخابرات و رشد و توسعه وسایل

ارتباطی، فاصله میان شهرها و کشورها برداشته شده هر خبر و حادثه‌ای در اندک زمان به همه جا می‌رسد، اختلاف در رؤیت هلال و تعیین اول ماه به صورت یک معضل دینی - اجتماعی درآمده و لطمات فراوانی به حیثیت جامعه اسلامی وارد می‌سازد.

بارها دیده‌ایم در یک شهر، عده‌ای به نیت رمضان روزه دارند و عده‌ای در همان حال به گمان اول شوال افطار نموده‌اند.

گروهی امروز نماز عید می‌خوانند و گروهی فردای آن! عده‌ای به روزه‌خواری متهم می‌شوند و دسته‌ای به جهالت و بدعت!

تأسف بیشتر آنکه این حوادث به حساب پراکندگی دست‌اندرکاران امور مذهبی و مراجع تقلید گذاشته شده و صدمات شکننده‌ای به باورهای دینی جامعه وارد نموده است!

باری، مجموعه پیش‌رو که در پنج بخش تدوین یافته، راهبردی نو خواهد بود برای بهبود وضع موجود از رهگذر برشمردن مشترکات مذاهب و بررسی احکام و آرای فقها در همه ادوار فقهی؛ از عصر رسالت تا حال حاضر.

در بخش نخست، ضرورت وحدت، منابع و مصادر احکام، خاستگاه اختلافات فقهی، آشنایی با مذاهب فقهی و... مورد بررسی قرار می‌گیرد.

در بخش دوم، مطالبی از قبیل ضرورت بحث از اثبات اول ماه، راه‌های شرعی اثبات اول ماه و راه‌های غیر متعارف رؤیت ارائه می‌گردد.

در بخش سوم، موضوع بحث برانگیز رؤیت با چشم مسلح و به کارگیری ابزار بینایی مورد بررسی قرار می‌گیرد.

در بخش چهارم، جایگاه حکم حاکم، مصداق حاکم و رابطه زمامدار با حاکم شرع بررسی می‌شود.

و در بخش پنجم، پژوهشی علمی - فقاهتی در خصوص افق و رابطه آن با ثبوت هلال صورت خواهد گرفت.

شیوه نگارش

در نگارش این مجموعه، علاوه بر ساده نویسی و پرهیز از به کارگیری اصطلاحات دشوار فنی و تخصصی - که اغلب مایه زحمت خواننده می‌شود - نکات دیگری نیز مورد توجه قرار گرفته است، از جمله:

- ۱- توجه به منای فقهی همه مذاهب اسلامی و پرهیز از دگرستیزی و خودمداری که همواره زمینه‌ساز تکفیر و تحقیرهای تعصب آمیز بوده، جمود حاکم بر فقه اسلامی در برخی ادوار را سبب شده است.
 - ۲- توجه به مشترکات فقهی مذاهب رسمی اسلامی و بی‌اعتبار ساختن آراء دیدگاه‌های فرق ضالّه‌ای چون وهابیت، غالیان و ...
 - ۳- تلاش برای از میان بردن موانع وحدت مسلمانان و برداشتن گام‌های تازه‌ای، در راه تقریب مذاهب اسلامی.
 - ۴- استناد به آرا و دیدگاه‌های طرفین منازعه در مباحث اختلافی و پرهیز از هرگونه اظهار نظر و پیش داوری.
 - ۵- ذکر شواهد و مثال‌های فقهی در هر قسمت و درج منابع و مآخذ مربوطه در پاورقی.
- شایان گفتن است که از میان عبارات عربی، تنها متون آیات و احادیث دارای اعراب است.
- و ما توفیقی الا بالله علیه توکلت و الیه انیب

بیست و هشتم صفر ۱۴۳۲

علی بهشتی